

→ GERALD MARTIN →

GABRIEL GARCÍA

MÁRQUEZ

giriş

Gerald Martin, Gabriel García
Márquez'e Giriş'te samimi bir
"Gabo" portresi çiziyor.

Çeviri: EMRAH İMRE

♥ can
inceleme

GERALD MARTIN
GABRIEL GARCÍA
MÁRQUEZ'E GİRİŞ

The Cambridge Introduction to Gabriel García Márquez, Gerald Martin

© 2012, Gerald Martin

© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Cambridge University Press ve Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2017, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Editör: Seçkin Selvi

Düzeltili: Burçak Başpınar

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3493-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750734939

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

GERALD MARTIN
GABRIEL GARCÍA
MÁRQUEZ'E GİRİŞ

İNCELEME

İngilizce aslından çeviren
Emrah İmre

GERALD MARTIN, 1944'te Londra'da doğdu. Latin Amerika edebiyatının önde gelen eleştirmenlerinden biridir. Bu alandaki en önemli çalışmaları her ikisi de Nobel Ödülü sahibi olan Guatemalalı Miguel Ángel Asturias ile Kolombiyalı Gabriel García Márquez hakkındadır. Gerald Martin 1965'te Bristol Üniversitesi'nde İspanyolca, Fransızca ve Portekizce öğrenimi gördükten sonra 1970'te Edinburgh Üniversitesi'nde Latin Amerika edebiyatı üzerine doktorasını tamamladı. Akademik çalışmalarını Meksika'daki UNAM'da ve ABD'nin Stanford Üniversitesi'nde sürdürdü. Uzun süre ders verdiği Portsmouth Polytechnic'te Latin Amerika Çalışmaları alanında dünyanın ilk lisans bölümünü kurdu. 1992'den 2007'ye dek Pittsburgh Üniversitesi'nde, Andrew W. Mellon kürsüsünde Modern Diller profesörü olarak görev yaptı. Araştırma, akademik yayın ve çevirilerinde Latin Amerika romanına odaklandı. Hazırladığı Gabriel García Márquez biyografisi 2008'de, *Gabriel Garcia Márquez'e Giriş* kitabıyla 2012'de okuyucuyla buluştu. Son yıllarda Mario Vargas Llosa'nın biyografisini yayına hazırlamaktadır.

EMRAH İMRE, 1980'de İstanbul'da doğdu. Auckland Üniversitesi'nde Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat öğrenimi gördü. İngilizce, Portekizce, İspanyolca ve Fransızcadan çeviriler yaptı. José Saramago, Gabriel García Márquez, Gilbert Adair, Amit Chaudhuri, Nicholas Christopher, Luisa Valenzuela ve César Aira gibi yazarların eserlerini Türkçeye çevirdi. Emrah İmre, İsviçre ve Yeni Zelanda'dan sonra yaşamını Brezilya'da sürdürmektedir.

Dostum John King'e

İçindekiler

Giriş.....	13
1. Bölüm: Tarihi Bağlamda Yaşamı ve Eserleri.....	15
2. Bölüm: Erken Dönem Öyküleri, Gazeteciliği ve İlk (Modernist) Romanı <i>Yaprak Fırtınası</i> (1947-1955).....	26
3. Bölüm: Yeni Gerçekçiliğe Sapış: <i>Şer Saati</i> , <i>Albaya Mektup</i> <i>Yok ve Hanım Ana'nın Cenaze Töreni</i> (1956-1962).....	51
4. Bölüm: <i>Yüzyıllık Yalnızlık</i> (1967): Küresel Köy.....	74
5. Bölüm: <i>Başkan Babamızın Sonbaharı</i> (1975): Güç Aşk.....	96
6. Bölüm: <i>Kırmızı Pazartesi</i> (1981): Postmodernizm ve İspanyolca Edebiyat	115
7. Bölüm: <i>Kolera Günlerinde Aşk</i> (1985): Aşkın Gücü.....	137
8. Bölüm: İktidar Temasına Dönüş: <i>Labirentindeki</i> <i>General</i> (1989) ve <i>Bir Kaçırılma Öyküsü</i> (1996).....	154
9. Bölüm: Aşk Temasına Dönüş: <i>Aşk ve Öbür Cinler</i> (1994) ve <i>Benim Hüzünlü Orospularım</i> (2004).....	174
10. Bölüm: Anılar: <i>Anlatmak İçin Yaşamak</i> (2002)	189
Sonuç: Evrensel Kolombiyalının Başarısı	210
Son Notlar	219
Kaynakça.....	228
Dizin.....	233

Giriş

Gabriel García Márquez son elli yılın belki de en bilinen, sevilen ve okunan yazarıdır. Yalnızca dünya edebiyatının en önde gelen isimlerinden biri ve yirminci yüzyılın son yarısındaki Nobel Ödülü sahiplerinin en popülerleri olmakla kalmaz, dünya edebiyatında “modernist” kurmacadan “post-modernist” kurmacaya geçiş dönemini en iyi örnekleyen yazarlardan da biridir. Eserleri sayesinde “büyülü gerçekçilik” kavramını, 1960’lar sonrası “üçüncü dünya” veya “postkolonyal” addedilen edebiyatın en kayda değer olaylarından birine dönüştürmüştür.

García Márquez’in metinleri, normalde uyuşmayan şeyleri uzlaştırmaktaki başarısıyla dikkat çeker. Romanları ve öyküleri, her büyük eserde olduğu gibi, insan olmanın anlamını geniş biçimde ve derinlemesine irdelemekle kalmaz, tarihteki belli dönüm noktalarını ve siyasi olayları da ele alırlar. Dikkatle tasarlanmış olmalarına rağmen spontane ortaya çıkmış bir yaratıcılık hissi verirler. Böylesine çağrışımlarla dolu ve şiirsel başka modern eserler de mevcuttur, ancak çağdaş edebiyatta García Márquez’in geleneksel bir hikâye anlatıcısı olarak yetkinliğine erişebilen pek az eser vardır. Dahası, eserleri sıklıkla acımasız, hatta alçak bir dünyaya işaret etmesine karşın yirminci yüzyıl edebiyatında başka hiçbir yazar, yaşamın her şeye rağmen güzel ve kesinlikle yaşanmaya değer olduğu gibi basit ama kimi zaman

unutulan bir hakikati García Márquez kadar ikna edici biçimde kullanmayı başaramamıştır. Bu kitap, García Márquez'in insanların dünyaya bakış açısını değiştirecek güçteki romanı *Yüzyıllık Yalnızlık*'in (1967) yazarına nasıl dönüştüğünü ve Nobel Ödülü'nü kazanarak çağdaş klasikler arasında girmeyi nasıl başardığını açıklamayı amaçlamaktadır.

Birçok yazar ve eleştirmen García Márquez'in yaşamıyla eserlerini özetlemeye çalıştıysa da hepsinin başarıya ulaştığı söylenemez. Metnlerinin bıraktığı tadı ve eserlerinin ulaştığı noktaları yansıtmayı başaranlar dahi yazarın bitmek bilmez takıntlarına (çocukluk, yalnızlık, siyaset, aşk) ve eserlerinin birbirine kenetlenişine tutarlı bir yorum getirmeyi nadiren becerebilmişlerdir. García Márquez'in hayat tecrübeleriyle anlatılarını usanmaksızın efsaneleştirip gizeme bulaşması da bu zorlukları pekiştirmiş, en azimli okurları dilediği gibi yönlendirmeyi başarmıştır. Kamuoyu nezdindeki imajını böyle şekillendirebilmek ve eserlerinin eleştirmenlerde yaratacağı izlenimleri önceden saptayabilmek pek az yazara nasip olan bir durumdur.

İşte bu sebeplerden dolayı García Márquez hakkında, geleneksel yorumların ve açıklamaların ötesine geçen, yazarın yarattığı kurmacaları hem kendi hayat tecrübesi hem de başka dünyalar –Aracataca (“Macondo”), Kolombiya, Latin Amerika, Dünya– ile bağlantılar kurarak irdeleyen bir kitap için acil bir ihtiyaç doğmuştur. Burada giriştiğim çaba da bu şekilde özetlenebilir: García Márquez'in geçmişinin taslağını çıkarmak; kaleme aldığı eserleri incelemek, yorumlamak ve mümkünse onlara yeni bir ışık tutmak ve neticede yazarın başarılı olup olmadığını tayin etmek.

1. Bölüm

Tarihî Bağlamda Yaşamı ve Eserleri

Gabriel José García Márquez Karayipli bir yazardır. Kolombiya'nın tropikal kısmının "Costa" diye anılan kuzey kıyısı yakınındaki küçük bir muz plantasyon kasabası olan Aracataca'da 6 Mart 1927'de doğmuştur.* Annesi Luisa Santiaga Márquez Iguarán'ın soyu doğudaki Sierra Nevada boyunca uzanan Guajira yerlisi topraklarından bir aileye dayanır. Ailenin Aracataca'ya göç etmesiyle Luisa Santiaga'nın babası Albay Nicolás Márquez'in liberal ve muhafazakâr partiler arasında çıkan Bin Gün Savaşı'nda (1899-1902) eski bir yoldaşını öldürmesinin ardından gerçekleşir. Bir liberal olan dedesi, liberallerin savaşı kaybetmelerine karşın, García Márquez'in doğduğu dönemde kasabanın ileri gelenlerinden di. Babası Gabriel Eligio García ise batıdaki, yerli kültüründen çok Afro-Kolombiya kültürüyle özdeşleştirilen Bolívar vilayetinden bir telgrafçıydı; bir öğretmen tarafından ayartılmış on dört yaşındaki bir kızın gayrimeşru çocuğuydu. Ne ilginçtir ki Gabriel Eligio bir muhafazakârdı. Gabriel Eligio ile Luisa Santiaga'nın birlikteliğine kızın anne babası şiddetle karşı çıkmıştı. (Oysa kendileri de süttten çıkmış ak kaşık

* Kuzey Kolombiya'ya dair coğrafi terimler biraz akıl karıştırabilir. Kıyı kesimine "Atlantik Kıyısı" da, "Karayip Kıyısı" da denir. Ancak Kolombiya'nın (Bolívar, Atlántico, Magdalena, Cesar ve Guajira vilayetlerini de kapsayan) bu bölgesi "Kolombiya Atlantiki" değil, "Kolombiya Karayibi" diye anılır. (Yazarın notu.)

sayılmazdı: Birinci dereceden kuzendiler.) Luisa Santiaga'yı bir seneliğine seyahate gönderdiler, ama neticede aşk galip geldi ve kızlarının açık başkaldırısı sonunda albay, karısı Tranquilina Iguarán'la birlikte insafa geldi. Genç çift 1926'da evlenerek Guajira vilayetindeki Riohacha adlı kıyı kasabasına taşındı.

Birkaç ay sonra Luisa Santiaga ilk çocuğunu doğurmak için ebeveynlerinin Aracataca'daki evine döndü. Kocasıysa artık telgrafçılıktan usanmış ve homeopatik şifacılığa başlamıştı. Genç çift, Gabito lakabını taktıkları bebekleri henüz bir yaşına bile basmamışken onu anneanesi ve dedesiyle bırakıp ikinci bebekleri Luis Enrique'yi yanlarına alarak Magdalena Irmağı'nın Karayip Denizi'ne döküldüğü noktadaki Barranquilla adlı başka bir şehre taşındı. Gabito yedi yaşına kadar anne babasını en fazla iki-üç kez gördü ve onları adeta unuttu: Yerlerini hem albay dedesiyle karısı Tranquilina hem de teyzeleriyle evdeki hizmetçiler doldurdu. Daha sonradan, sağlıklı bir çocuk olan kız kardeşi Margot da Gabito'yla birlikte yaşaması için Aracataca'ya gönderilecekti.

Aracataca'da geçirdiği yedi sene boyunca Gabito dedesinin gururu ve neşesi oldu; bunun karşılığında çocuk da Don Nicolás'a adeta tapıyor, ihtiyar dedesinin bakış açısından hem hayat hem de Aracataca hakkında birçok şey öğreniyordu. Özellikle iki tarihî olaydan çıkardığı dersleri alabildiğine içselleştirecekti, böylece bu dersler yazarın sonraki yaşamında efsane konumuna yükselecekti: Dedesinin kahramanca görev yaptığı Bin Gün Savaşı ve 1928 yılının Aralık ayında Ciénaga'da grev yapan United Fruit Company işçilerinin Kolombiya ordusu tarafından katledilmesi, ki bu olay gerçekleştiğinde Gabito on sekiz aylıktı. İki olay da ilerleyen yıllarda García Márquez'in edebî eserlerinde önemli referans noktaları haline gelecekti.

Biraz tuhaf bir kadın olan anneanesi de üzerinde büyük etki bırakmıştı; kadının dünya görüşü Katolik efsaneleriyle yerel hurafelerin bir karışımıydı. Böylece Gabito Nicolás'ın rasyonel dünya görüşüyle Tranquilina'nın mitolojik ba-

kış açısını kaynaştırma fırsatı buldu. Yirmi sene sonra García Márquez Aracataca'yı kitabında "Macondo" olarak yeniden yaratacak, çocuklukta olağanüstü tecrübelerini kullanarak küçük, unutulmuş kasabasını büyüdü bir biçimde diriltecek ve en çok tanınan karakteri olan uslanmaz Albay Aureliano Buendía'ya can verecekti.

1934 senesinde, Gabito kasabadaki Montessori okulunda eğitimine daha yeni başlamışken, Luisa ile Gabriel Eligio yanlarında birer tane daha erkek ve kız evlatla Barranquilla'dan Aracataca'ya döndüler. Gabriel Eligio giriştiği hiçbir işte başarılı olamamıştı. Aynı dönemde sağlığı iyice kötüleşen Albay Márquez 1937 yılında öldü: Sonraları García Márquez'in anlattığına göre, dedesinin ölümünün ardından başına "kayda değer başka hiçbir şey gelmeyecekti". Gabito ve Margot, mecburen, doğru düzgün tanımadıkları bir ailenin yaşamına ayak uyduracaklardı.

Artık bir anne, bir baba ve beş çocuktan oluşan aile Barranquilla'ya döndü. Gabriel Eligio yeniden bir homeopatik eczane açıp orayı da kısa sürede batırdı, ardından da ailesini geçindirebilmek için seyyah şarlatan doktorluğa soyunarak taşranın yolunu tuttu. Gabito, kardeşlerin en büyüğü olduğundan, sefalet içinde yaşadıkları bu dönemde annesine her konuda yardım etmek zorundaydı. Gabriel Eligio'nun nihayet iş kurabilmek için gözüne kestirdiği, nehir kıyısındaki Sucre adlı kasabaya 1940 yılında taşınan aile on bir sene boyunca orada kaldı. Gabito ise okul için Barranquilla'ya geri gönderildi ve 1943'te kazandığı bir burs sayesinde başkent Bogotá yakınındaki dağlık bölgede bulunan Zipaquirá kasabesindeki yatılı bir devlet kolejinde okumaya başladı. Daha sonraları, bu deneyimleri dolayısıyla ailesini doğru düzgün tanımaya fırsat bulamadığını vurgulayacaktı. Zipaquirá'daki okulu bitirdiği 1946 senesinde ise ailesindeki çocuk sayısı on bire çıkmıştı, ki buna Gabriel Eligio'nun başkalarından peydahladığı dört gayrimeşru çocuk dahil değildi.

Zipaquirá'daki devlet kolejinde García Márquez, Kolombiya'nın dört bir yanından gelen oğlanlarla birlikte vakit ge-

çirdikçe kendi *costeño* (kıyılı) kültürüyle ülkenin diğer kırsımlarındaki kültürler, özellikle de dağlık kesimdeki Bogotá kültürü –Bogotá sakinlerine *cachaco* (züppe) denirdi– arasındaki fark dikkatini çekmeye başladı. Çoğu *costeño* gibi kendisi de *cachaco*'ların namussuz züppeler olduklarını ve Bogotá'ya hâkim And Dağları ikliminin dayanılmaz derecede soğuk ve sert olduğunu her fırsatta tekrarlayacaktı. Ancak yaz tatili gelip de buharlı gemiyle Magdalena Irmağı'nı geçerek canı gibi sevdiği Karayip diyarına kavuştuğunda huzur buluyordu. Yine de Zipaquirá'da mükemmel bir eğitim aldı; istikrarsız bir öğrenci olsa da kısa sürede zekâsını belli etti ve okuldaki en yetenekli öğrencilerden biri olarak öne çıktı.

1947 yılının Ocak ayında Devlet Üniversitesi'nde Hukuk okumak için, hiç istemese de, Bogotá'ya döndü. (O zamanlar Latin Amerika'daki çoğu üniversitede hukuk ve tıptan başka seçenek bulunmuyordu). Şiir yazmaya Zipaquirá'dayken başlamış, şimdiyse öyküler yazmaya girişmişti; bu öykülerden biri olan "Üçüncü Teslimiyet" aynı senenin Eylül ayında Bogotá'nın önde gelen gazetelerinden *El Espectador*'da yayınlanmıştı. Henüz yirmi yaşında olmasına rağmen aniden ülkenin en çok gelecek vaat eden edebiyatçılarından birine dönüşmüştü; soğuk ve ürkütücü başkentte iki yakasını bir araya getirmekte zorlanan bir delikanlı için olağanüstü bir deneyimdi bu. Ardından başka öyküler de yazdı, ama 1948 yılının Nisan ayında Kolombiya'nın en karizmatik siyasetçisi, liberal popülist Jorge Eliécer Gaitán'ın öldürülmesinin ardından çıkan ve "Bogotazo" adıyla bilinen müthiş isyan dolayısıyla García Márquez'in Bogotá'daki kalışı vaktinden önce sona erdi. Bu olayla birlikte neredeyse yirmi sene süren ve "Violencia" adı verilen, ancak varlığı resmî makamlarca reddedilen iç savaş süreci başladı. Üniversitesi kapanınca García Márquez yine kıyı kesimine dönerek sömürge dönemindeki ihtişamı artık sönmeye yüz tutan Cartagena şehrine yerleşti ve yeni kurulan *El Universal* adlı liberal gazetede iş buldu. Sonraki on üç sene boyunca geçimini hem Kolombiya'da hem de yurtdışında gazetecilik yaparak sağladı, boş zamanlarını ise öykülerini ve romanlarını yazmaya ayırdı.

Latin Amerika edebiyatının önde gelen eleştirmenlerinden Gerald Martin, Cambridge Üniversitesi yayını olarak basılan **Gabriel García Márquez'e Giriş** adlı bu kitabında, Márquez'i ve yapıtlarını hem tanıtıyor, analiz ediyor hem yer yer sertçe eleştiriyor. Ama tüm sert eleştirilerine rağmen García Márquez'in usta yazarlığı önünde şapka çıkarmadan da yapamıyor. Kitabı da aşağıdaki övgü dolu paragrafıyla nokt alıyor.

"İnsanın yalnızca bir hayatı vardır. Bunun anlamı, doğduğumuz andan itibaren adaleti hak ettiğimiz ve hem kendimiz hem başkaları için onun uğruna mücadele etmemiz gerektiğidir; ama bir yandan da her fırsatı değerlendirerek hayatın tadını çıkarmamız lazımdır. Kariyerinin başındaki eserlerde davayı açıkça savunmadığı için García Márquez'i lanetleyen solcu eleştirmenler, Bahtinci karnavalesk görüşü de, aynı şekilde, daima lanetlemişlerdir. Bu görüşe göre karnaval, insanların baskıdan (ya da iktidardan) kısa bir süre de olsa kaçarak hayatın şiddetini, parlaklığını, hatta (en çok da aşk ile vücuda gelen) geçiciliğini kutlamalarının bir yoludur. Hiçbir yazar bu kavramları García Márquez kadar etkili biçimde aktarmamıştır, onu bu yüzden okuruz ve elbette bizden çok sonraki nesillerin dünyadaki tek şanslarını değerlendirdikleri gelecekte de okunmaya devam edecektir."

